

پريبا و جورين وي

د قورئان و سوننه‌تى دا

نېيسين

ملا جليل صادق باخورنيفی

پيش نقيز و خودبه خونى

مزگەفتا حەجي مصطفاي

ل دھوكى

- نافی په رتوروکی: ریبا و جوړین وی د قورئان
وسوننه تی دا
- نفیسین: ملا جلیل صادق باخورنیفی
- د مرہینانا هونهړی : محمد ملا حمدی
- چاپا: ئیکی
- تیراژ: (۱۰۰۰) دانه
- ژمارا سپاردنۍ: (۲۱۴۷) ل سالا ۲۰۱۰
- چاپخانا: هاوار - دهوك

قال الله تعالى
﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا
اللَّهَ وَدَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا
إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴾
(البقرة: ٢٧٨)

-ξ-

۶۵

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على
رسوله الأمين وعلى آله وصحبه ومن تبعهم
بإحسان إلى يوم الدين .. أما بعد

كهسهك نينه د ڦى دونيائي دا بيزيت من
خوشى نهقيت، ههتا ئهو مرؤقيت بي باومر ڙي،
بهلي هر ٽيڪ وهڪ خود خوشى د گههيت.
ل دهف هندهكا خوشى يا د زمنگيني دا، ول
دهف هندهكا خوشى يا د مهزناهي دا (ئانکو:
بيهته بهريپس) ول دهف هندهڪين دى خوشى يا
د دويٺ چونا گيول دا (ئانکو: هه رشته تکي
وى بشيٽ بکهٽ حلال بيت يان حرام بيت)،
بهلي مرؤقه خودان باومر وموسلمان ب
رنگهڪي دى بهري خود دهته خوشى ئهو ڙي
نهقيه: گوهداريا خودي ويٺه مبهري ويه ﷺ.

چونکو ئهو دزانیت کو هەر تىشتكى خودى
 وپىغەمبەرىٰ وي ﷺ گوتىي بىكە ئەھوی تشتى
 باشى وسەرفەرازى وسەركەتن دلخۇشى و مفا
 يى تىدا ھەي، وەر تىشتكى خودى وپىغەمبەرىٰ
 وي ﷺ گوتىي نەكە ئەھوی تشتى خرابى
 وشەرمزارى وسەرشورى ونەخۇشى و خۆسارتىا
 تىدا ھەي، و خۇشىا دروست ھەر ئەھوھ ئەوا د
 گوھداريا خودى وپىغەمبەرىٰ وي دا، ونەخۇشىا
 دروست ھەر ئەھوھ ئەوا د بى ئەمريا خودى
 وپىغەمبەرىٰ وي دا، وئەف چەندىا ھە ديار دېيت
 دقان ھەردۇو گوتىي خودى بلند دا:
 ۱ - « وَمَنْ يُطِعُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فُورًا عَظِيمًا ۝ »
 (الأحزاب: ۷۱). ئانکو: وەھچى بى گوھدارى
 ياخودى وپىغەمبەرىٰ وي ﷺ د فەرمانىن وان دا
 بىكەت ب پاستى ئەو ب سەركەفتەكە مەزن د
 دنیايى وئاخىرتى دا ب سەركەفت.

۲- «وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا».

(الأحزاب: ۳۶). وەھەچى يى گۇھدارى يا خودى وپېغەمبەرى وى ﷺ نەكەت ب پاستى ئەھۋارىكا دورىت دويير كەفت دوييركەفتەكە ئاشكەرا.

قىيىجا ژىھەر شى چەندى مروڻى ب عاقل وخدان باومر وموسلمان ھەمى وەختا و ل ھەمى جها دى خۇ دەتە پاش ژ وان تشتات ئەھۋىن خودى وپېغەمبەرى وى ﷺ حەرامكىرىن، دا نەكەفيتە د نەخۆشىيا دونىيا وئاخرمەتى دا، و دى ئەھۋان تشتات كەت ئەھۋىن خودى وپېغەمبەرى وى ﷺ حەلالكىرىن دا بکەفيتە د خوشىي دا ل دونىيائى وئاخرمەتى.

ۋئىك ژ وان تشتىن خودى وپېغەمبەرى وى ﷺ حەرامكىرىن ل سەر مروڻى موسىلمان پىيایە، ئەھۋا دېيىتە ئەگەرئى نەخۆشىيا مروڻى ل دونىيائى

وئاخرمى، وبهسى وى كەسيه ژ نەخۆشىي ئەوي
قى گونەھى دكەت كو خودى ئەو يى
ئاگەمداركى بۇ شەپرى ل گەل خو
وپىغەمبەرى خو، ئەرى تو دېيىزى ئەوي خودى
وپىغەمبەر شەپرى وى بىكەن دى ئەو خۆشىيەكى
بىنىت؟.

ئەقە وهندهك زيانىت دى ژى يىن مەزن يىت بۇ
ھەين كو بۈوينە ئەگەرا ھندى ئەز قى
پەرتوكى بنقىسىم وتىدا ديار بىكەم كانى رىبا
چىه وچەند جۆرن وئەو تشتىن رىبا تىدا ھەين
چنە وچەندن وهەر وسا گونەها وى چەندە.
ئەز ھىشىي ژ خودى مەزن دكەم كو بىيىتە
جەن مفای بۇ ھەر كەسەكى ونەخاسىمە مەرۆشقى
موسالمان، وهەر وسا ئەز دوعا ژ خودى دكەم
كو ئەقى ڪارى بۇ خو بتى حسىب بىكەت.

ئىك

پىناسا د ييابىي

ريما د زمانى عەرەبى دا د ئېتە گوتون بۇ زىدەھىي، ئانكىو: زىدەھىيا ل سەر تشتى. و د زمانى شەرىعەتى دا ئەفەيە: زىدەھىيا ل سەر رەسمالىيە بىيى بەرامبەرى چ تشتتا. يان ژى زىدەھىدا د وى تشتى رىما تىدا ھەمى بىگوھورىنىا يان فروقى تىشتكى ب تىشتكى وەكى وى- ژوان تىشتنىن رىما تىدا ھەمى -، يان گوھورىنىا دوو تىشتنىن رىبەوى ل گەل ئىل و نە ئىل توخىم (جنس) بن بىيى و مرگرتىن.

پونكرنا قى پىناسى ب سى نومونا:

1- زىدەھىيا ل سەر رەسمالى: وەكى مروۋەتكى (100) دينارا بىدەتكى ب دەمەن، بەرامبەرى زىدەتر ژ (100) دينارا، چ ئەف زىدەھىيە كىيم بىت يان گەلەك بىت.

- ۲- زیّده‌هیا د وی تشتئی ریبا تیّدا ل گەل تشهکى**
وەکى وی: وەکى گوھورینا يان فروتا پارەكى
زیّدەتر ب پارەكى وەکى وی، يان گوھورینا يان
فروتا زیّری ب زیّری زیّدەتر، يان زیشى ب زیشى
زیّدەتر.
- ۳- گوھورینا دوو تشتئین ریبه‌وی ل گەل ئىك بىي**
وەرگرتن: وەکى گوھورینا زیّری ب پارەكى
بىي وەرگرتن، يان گوھورینا گەنمى ب جەھى
يان قەسپا بىي وەرگرتن (ئانکو: ب دەين).
وەھر وسا ھەرتىتەكى ریبا تیّدا ھەبىت
ئەگەر ژ ئىك توخم (جنس) بن، بەلى ئەگەر ژ
ئىك توخم نەبن وەکى گەنم ب پارە، يان زیّر
وزىش ب قەسپا يان ب میویۋا، چ تیّدا نىنە
ودروستە.

دودو

حوكمی دیباي

خودی مهزن و بلند ریبا یا حهرامکری ل سهر
خهلكی د ههمی دینا دا، و نهخاسمه د وان
ههرسیاک دینیت ژ ههمیا ب ناف و دنگ تر ئهو

رئی:

- ۱- دینی ئیسلامی.
- ۲- و دینی جوهیبا.
- ۳- و دینی فهلا.

۱- د ئیسلامی دا: خودی مهزن دییزیت: **﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسَّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَأَنْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾** (البقرة: ۲۷۵)
ئانکو: ئهون ریبا دخون ل ئاخرمى ژ قەبران

پرانابنه‌فه وەکى وي نەبەت ئەھوی دين يى شەيتانى دەستكىرىي، چونكى وان دگۆت: هەما فرۇتن زى وەکى رېايىيە، كو ھەردو د حەلالن، ومالى زىدە دكەن، ئىينا خودى ئەو درەويىن دەرىخستان، وئاشكەرا كر كو وي فرۇتن يا حەلالكى وربا يا حەرامكىرى، ژ بەر كو مفا بۆ خەلکى د كرىن وفرۇتنى دا ھەيە، وئىستغلال وبەرزەكىرن وتيچىوون د رېايىي دا ھەيە. قىچا ھەچىيىن حوكىمى خودى د رېايىي دا گەھشتى ووى خۇ ژى پاشقەلىدأ، ئەوا وي بەرى حەرامبۇونى كرى بۆ وىيە وچو گۈنە ل سەر وي نىنە، وكارى وي ل دەمى بىت خەما خودىيە، ئەگەر ل سەر تۆبا خۇ ما خودى خىرا قەنجىكaran بەرزە ناكەت، وئەگەر ل رېايىي زېرى قەشتى حوكىمى خودى زانى، ئەو وي خۇ ھىزىاي جزادانى كر، وھىجەت

ل سهـر خـو پـهـيدـا كـر، لـهـو خـودـي گـوتـ: ئـهـو
خـهـلـكـي ئـاـگـريـنـهـ، هـهـروـهـهـ دـىـ تـيـداـ بنـ.

وـيـفـهـمـبـهـرـيـ خـوـدـيـ زـىـ گـيـرـيـتـ: «اجـتنـبـواـ

الـسـبـعـ الـمـوـبـقـاتـ» وـذـكـرـ منـهاـ «وـأـكـلـ الرـبـاـ» مـتـفقـ
عـلـيـهـ. ئـانـكـوـ: خـوـ بـ دـمـنـهـ پـاشـ ژـ وـانـ هـمـ رـهـفتـ
تـشـتـيـنـ مـرـوـقـىـ دـبـهـنـهـ هـيـلاـكـىـ، - وـئـيـكـ ژـ وـانـ تـشـتاـ
گـوتـىـ: وـخـارـنـاـ رـيـبـايـيـ.

٤- دـ جـوهـيـاتـيـ دـ: يـاهـاتـىـ دـ (الـعـهـدـ الـقـديـمـ) دـ:
((إـذـ أـقـرـضـتـ مـالـاـ لـأـحـدـ مـنـ أـبـنـاءـ شـعـبـيـ فـلـاـ تـقـفـ مـنـهـ
مـوـقـفـ الدـائـنـ. لـ تـطـلـبـ مـنـهـ رـبـحـاـ مـالـكـ)) ئـايـهـتاـ
(٢٥) ژـ فـهـصـلـىـ (٢٢) ژـ سـفـرـ الـخـرـوجـ. ئـانـكـوـ:
ئـهـگـهـرـ تـهـ مـالـهـكـ دـاـ ئـيـكـىـ ژـ كـورـيـتـ شـهـعـباـ مـنـ
(ئـانـكـوـ جـوهـيـاـ) بـ دـمـيـنـ توـ بـوـ وـيـ وـهـكـىـ
دـهـينـدارـيـ نـهـبـهـ ، دـاخـازـاـ فـايـدـهـيـ (زـيـدـهـهـيـ) ژـىـ
نـهـكـهـ لـ سـهـرـ مـالـىـ خـوـ.

بەلىٰ جوهىيَا ئەقە حەرامكىر ب تىٰ لىگەل
ئىك ودوو، بەلىٰ ئەگەر دىگەل ئىكىٰ نەيى
جوھى بىت ل دەف وان دروستە، ھەروھكى هاتى
د ئايەتا (٢) ژ فەصلىٰ (٢٣) ژ سفر التشىي.
بەلىٰ قورئان ئەقى خرابى ودىستكاريا وان
ديار دىكتەت ودىپۈزىت: «**وَأَخْذُهُمُ الْرِّبَّا وَقَدْ نَهُوا**
عَنْهُ وَأَكْلُهُمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا». (النساء: ١٦١) ئانکو: و ژ
بەر خوارنا وان بۇ وى رېايى يى ئەو ژى هاتىنە
پاشقەلىدان، وحەلالكىرنا وان بىٰ حق بۇ مالى
مرۆڤان، ومه بۇ وان يىن ڪافرى ب خودى
وپىغەمبەرى وى كىرى ژ ۋان جوهى يان
عەزابەكا ب ئىش ل ئاخىرتى ئامادەكىرى يە.
- ٣ - د فەلاتىنى دا: ياهاتى د (العهد الجديد) دا
ئايەتا (٣٤) و (٣٥) ژ فەصلىٰ (٦) ژ ئىنجيلا
لوقاى: ((إِذَا أَقْرَضْتُمْ لِمَنْ تَنْتَظِرُونَ مِنْهُ الْكَافَةَ فَأَيْ

**فضل يُعرف لكم؟ ولكن إفقلوا الخيرات وأقرضوا غير
منتظرين عائدقها. وإن يكون ثوابكم جزيلاً.**

ئانکو: ئەگەر هوين دەيىنى ل گەل وى بىكەن
ئەو هوين ل هيچىيى كۆ باشىيەكى ل گەل ھەوە
بىكەت ژ بەر وى دەيىنى مادى چ قەنچى ئېتە زانىن
بۇ ھەوە؟، بەلىن هوين باشىا بىكەن، و دەيىنى بەدەن
بىيى چاقى ھەوە ل زىددەھىيى بىت، و ب ۋىيى چەندى
دى خىرا ھەوە گەلەك بىت.

سە

حەرامبۇونا رېبايىق د قورئانى دا

خودى مەزىن ب سى رەنگا بەحسى رېبايىق د قورئانى دا يى كرى ئەۋۇزى ئەقەنە:

1- خودى تەعالا دىاركىر بۇ وان كەسىن رېبايىق دخۇن كۆئە خۇ ئەگەر د دونىايى د مالى خۇ زىيەدە ئى بىكەن ب رېبايىق ئەقە ل رۇزا قىامەتى ج ل وان زىيەدە ناكەت و گوتى: ﴿وَمَا آتَيْتُمْ مِّنْ رِبًّا لَّيَرْبُو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عَنْ دَالِلَةِ وَمَا آتَيْتُمْ مِّنْ زَكَّةً ثَرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأَوْلَئِكُمُ الْمُضْعُفُونَ﴾ (الروم: ٣٩). ئانكى: وھەر قەرەكى ھوين ب ئىنيەتا رېبايى بىمن: دا زىيەدە بۇ ھەوە ب وى قەرى قە بىت وئە د ناف مالى خەلکى دا زىيەدە بىت، ئەول نك خودى زىيەدە نابت، بەللىكى خودى وى پويچ دكەت. وھەر زەڭاتەكى ھوين ب ئىنيەتا خىرى ورازىبۇنا خودى بىمن، ئەقەيە ئەوا

خودى قەبۈل دىكەت و بۇ ھەوھ گەلەك زىدە دىكەت.

-٢ خودى بلند ديار كر بۇ وان ڪەسىن رېيابىي دخون ڪو ھوين وي رېيابىي نەخون ئاوا ھەرجارەكا دەمەن بىتە تەئخىركرن ھوين تىشەكى زىدە و مرېگەرن قىچا جار ل دويىف جارى حەتا دىبىتە گەلەك، و گوتى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرَّبَّا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ شُفَّاحُون﴾ (آل عمران: ١٣٠). ئانکو: ئەلى ئەھوين باومرى ب خودى ئىنای دەويىكەفتا پىغەمبەرى وي كرى خۆز ھەمى رەنگىن رېيابىي بدەنە پاش، و دەمى ھوين قەرەكى دەمن زىدەبىي ل سەرمالى خۆ و مەنەگەن ئەگەر خۆ ياكىم ژى بىت، قىچا پا چاوا ئەگەر ئەو زىدەمى ل دەمى زەراندىنا قەرى ھەندى دى پەرلى بىت؟ و ھوين ب پىگەيرىبا ب شريعەتى خودى تەقوا وي

بىكەن؛ دا بەلكى هوين ل دنيايى وئاخىرتى ب سەركەقىن.

-۳- پاشى خودى تەعالا ب ئىك جارى رىبا حەرامكىر ج ئەو زىددەھيا دېيىتە وەرگەرتىن گەلەك بىت يان پىچەك، وىكوتى: **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرَّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأَذْنُوا بِحَرْبِ مَنْ أَنْهَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَإِنْ ثُبُثْمُ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾** (البقرة: ۲۷۸، ۲۷۹). ئانكۇ: ئەي ئەويىن ھەوه باوەرى ب خودى ئىنایا و دەۋىچۈونا پىغەمبەرى وى كىرى ژ خودى بىرسن، و داخوازا زىددەمىيى ل سەر مالى خۆ يا كو ھەوه بەرى حەرامبۇونا رېايى كىرى نەكەن، ئەگەر هوين ب گۆتن وکريyar د خودان باوەرن. فيجا ئەگەر هوين خۆ ژ وى نەدەنە پاش ياخودى هوين ژى پاش شەلىدىاين هوين ئاگەهدارى جەنگەكى بن ژ لايى خودى

وپیغامبه‌ری وی ۋە، وئەگەر ھوین ل خودايى خو
زقىرىن وەھوھ خوارنا رېايى ھىللا، سەرمالى ھەھوھ
يى ھەھوھ ب قەر داي بۇ ھەھوھىيە بى چو زىيىدى، نە
ھوين زۆردارىيى ل كەسەكى دكەن ب
ومرگرتا زىيىدىيى ل سەر مالى خو، ونە كەس
زۆردارىيى ل ھەھوھ دكەت ب كىيمىكىدا قەرە
ھەھوھ دايى.

قىيىجا ب ۋى چەندى رېبا ھاتە حەرامكىرن
حەتا رۆژا قىامەتى چ ئەف رېبا يە كەلەك بىت
يان پىچەك بىت.

چار

حهرامبونا ریباین د حهديسادا

کا چهوا خودى رېبا حهرامكريه ل سەر مە
د قورئانى دا هەر وسا پىغەمبەرى خودى ڙى
يا حهرامكري ل سەر مە د گەلەك گوتىت
خودا، و ڙوان گوتتا:-

١- عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ:
«اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤِيْقَاتِ». قيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا
هُنَّ قَالَ: «الشَّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسَّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي
حَرَمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتَيمِ، وَأَكْلُ الرِّبَآءِ،
وَالثَّوْلَى يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاقِلَاتِ
الْمُؤِنَّاتِ». متفق عليه. ئانکو: (أبو هريرة)
دىيىزىت: پىغەمبەرى خودى گوتى: خۆ بدەنە
پاش ڙوان حەفت تشتىن مرۇقى دىھنە هيلاڭى،
صەھابىيا گوت: و ئەو چەنە يا پىغەمبەرى خودى؟

گوتى: شيركاب خودى، وسىر بهندى (سيحر)،
وكوشتا وي روحى ئهوا خودى حرامكى كو
بىتە كوشتن ئىلا ب حەقى (ئانکو: ئهوا خودى
پېغەمبەرى وى گوتى ب كۈژن، وەكى وي
مرۆقى تىشتكى وسا بىكتەز بەر وي تشتى
دەقىت بىتە كوشتن، وەكى ئەم مەرقى مۇسلمان
كافر بىت يان ئەم مەرقى ب ژن وئەم زىنا ب مىر
زىنايى بىھن ...)، وخارنا پىبايى، وخارنا مالى
ئىتىمى، ورەقىنا ژ جىهادى، پېغەنانا توھما زىنايى
ب وان ژنكىت پاقىز خودان باومر و مۇسلمان قە
ئەويت ئەف كىريارە نەكىرى.

٢- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: (لَعْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَكَلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءُ)
رواه مسلم وغيره. ئانکو: جابرى كورى عبد الله
خودى ژى رازى بىت دېيىزىت: پېغەمبەرى خودى
لەعنەتىن ل وى كەسى كىرين ئەملى پىبايى

دحوت، و ئەھوی ددمقى، و ئەھوی عەقدا وان د
نېيىسەيت، و ئەھو ھەردووکىت د بىنە شاھد،
وگۇتى: ئەۋەھەمى د گۈننەھى دا وەكى
ئىكىن.

وگەلەك حەدىسىيەن دى ژى يېن ھەين بۇ مە
ديار دىكەن كۈرۈپ ياخىندا خارنا وى، وەھەر
وسا ھەر ھارىكاريەكى د ئىتە كەرن ل سەھر
خارنا وى ژى.

پيچه

گونه‌ها در بیانی

پیبا ئىلەك ژ وان گونه‌های ئەھوین گەلەکىت مەزىن د ئىسلامى دا، و گەلەك سزاپىت مەزىن بىت هاتىنە دياركىرن د ئايىت و حەدىسادا بۇ وان كەسىت رىبایىت د خۆن و د دەن:

۱- ئەھوئى رىبایىت دخوت ئەم دۆزى قىامەقى نا رايىت ژ قەبرى ئىلا وەكى وي مرۆڤى شەيطان چويە د كەلەخى وي دا: (ئانکو: وەكى ئەھوئى دين و طە ب تىنى)، خودى بىلدى دېيىزىت: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَّا لَا يَقُولُونَ إِلَّا كَمَا يَقُولُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَّا ...﴾ (البقرة: ۲۷۵). ئانکو: ئەھوین رىبایىت دخون ل ئاخىرەتى ژ قەبران رانابنەفە وەكى وي نەبت ئەھوئى دين يى شەيتانى دەستكىرىي چونكى وان دىگۈت: ھەما

فروتن ژی وەکی ریایییه، کو ھەردو د حەلان،
ومالى زىدە دكەن.

- ئەوی ریایی دخوت پشتى حەرامىا وى بۇ وي ديار
بۇوي، وئەو تەوبە نەكت وەھر يى بەردەواام بىت ل
سەر خارنا وى ئەو دى ھەزى جەھنەمى بىت: وەکى
خودى مەزن وېلند دېيىزىت: ﴿...فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةً
مِّنْ رَّبِّهِ فَانْتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ
فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (البقرة:
٢٧٥). ئانکو: قىچا ھەچىي حوكىمى خودى د
ریایى دا گەھشتى ووى خۆ ژى پاشقەلىد، ئەوا
وى بەرى حەرامبۇونى گرى بۇ وىسىه وچو گۈنەم
ل سەر وي نىنە، وڭارى وي ل دەممى بىت خەما
خودىيە، ئەگەر ل سەر تۆبا خۆ ما خودى خىرا
قەنجىكاران بەرزە ناكەت، وئەگەر ل ریايى
زقىرى قە پشتى حوكىمى خودى زانى، ئەو وي خۆ
ھىزىاي جزادانى گر، وھىجەت ل سەر خۆ پەيدا

کر، لە خودى گۆت: ئەو خەلکى ئاگىنە،
ھەروھەر دى تىدا بن.

٣- ئەۋىز پېبايىن دخوت دى خودى مالى وى يىز پېبايىن
پېچ كەت: بەلى نە دويىرە مالى وى ھەمىي زى پېچ
بىكەت، وەكى خودى مەزن دېرىشىت: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ
أَنْرِبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَارَ أَشِيمِ﴾
(البقرة: ٢٧٦). خودى ربايى كىم دكەت
وبەرەكەتى زى رادكەت، وخيىرى بۆ خىركەران
مەزن دكەت، وبەرەكەتى دئىختە مالى وان.
و خودى حەز ژ ھەريەكى ناكەت يىز رېدىيى ل
سەر ڪوفرا خۆ دكەت، و خوارنا ربايى حەلال
دكەت، وبەردومام ب ناف گونەھى و ھەرامىيى
قە دېت.

٤- ئەۋىز پېبايىن دخوت ئىيمان وى يا دروست نىنە ويا
كىيە، ھەر وسا خودى وېيغەمبەردى وى شەركەرىيەن وينە:
وەكى د قان ھەردوولك ئايەتادا هاتى، خودى

دېیزىت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ
مِنَ الرِّبَآ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ * فَإِنْ لَمْ تَفْعُلُوا فَأَذْنُوا بِحَرْبٍ
مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ...﴾ (البقرة: ٢٧٨، ٢٧٩). ئەم ئەھۋىن

ھەوھ باومرى ب خودى ئىنای ودويچونا پىيغەمبەرلى
وى گىرى ژ خودى بىرسن، وداخوازا زىيىدىمىي ل
سەر مالى خۆ ياكو ھەوھ بەرى حەرامبۇونا
ربايى گرى نەكەن، ئەگەر ھوين ب گۆتن
وکريyar د خودان باومرن. قىچا ئەگەر ھوين خۆ
ژ وى نەدەنە پاش ياخودى ھوين ژى پاششەلەيداين
ھوين ئاگەھدارى جەنگەكى بن ژ لايى خودى
پىيغەمبەرلى وى ۋە.

٥- ئەم ئەھۋىن دەخت خودى لهەنەتىنلى كىرىن:

وھكى پىيغەمبەرلى خودى دېیزىت: « لَعْنَ اللَّهِ
أَكْلَ الرِّبَآ...» رواه أَحْمَد وصححه الألباني في
صحيح الجامع (٥٠٨٩). ئانكى: خودى لهەنەت

بىن ل وى كرین ئەوئى رېبايى دخوت. (ولەعنەت لىكىدا خودى ئەقەيە: كو خودى ئەوئى دەردئىخىت دەۋىردىئىخىت ژ رەحما خۇ، ونەبەس ئەوئى دخوت بىتى بەلى ئەوئى هارىكاريا وى زى بىكەت ب ھەر رەنگەكى، وەكى هاتى دىگوتنا پېغەمبەرى خودى دا ﷺ، وەختى د بىزىت:

«لَعْنَ اللَّهِ أَكَلَ الرِّبَا وَمُوكَلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ» رواه أَحْمَد وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِي فِي صَحِيحِ الْجَامِعِ (٥٠٨٩). ئانكىو: خودى لەعنەتىن ل وى كەسى كرین ئەوئى رېبايى دخوت وئەوئى دەمتى وئەوئى عەقدا وان دنىيىت وئەو ھەردوو كېت دېنە شاھد.

٦- ئەوئى رېبايى دخوت پېغەمبەرى خودى ذى لەعنەت بىت لى كرین: وەكى هاتى د ۋى حەديسى دا، جابرى كورى عبد الله دبىزىت: (لَعْنَ رَسُولِ

الله أكْلَ الرِّبَا وَمُوكِلُهُ وَشَاهِدُهُ وَكَاتِبُهُ رواه مسلم
وغيره. ئانکو: پىغەمبەرئ خودى لەعنەتىن ل
وى كەسى كرین ئەھۋى رېبايى دخوت وئەھۋى د
دەتى وئەھۋى دېيتە شاھد وئەھۋى عەقدا وان د
نەھىيەت (ولەعنەتكىرنا پىغەمبەرئ ل ئىكى
ئەقەيە: دوعا كرنە ژ خودى كو وى كەسى ژ
رەحما خۆ دەربىيختىت و دوييرىيختىت).

٧- ئەھۋى رېبايى دخوت ئە و دى كەفيتە د گەلهە
گوننەهادا ب ئەگەرئ خارنا رېبايى: و گوننەها ژ
ھەميا كىيمىر ئەقەيە: وەكى گوننەها وى
مەرۆقەيە ئەھۋى زينايى د گەل دەيىكا خۆ دىكتە،
وەكى پىغەمبەرئ خودى دېيىت: «الرِّبَا^١
اثنانِ وَسَعْونَ بَاباً أَدْنَاهَا مِثْلُ إِثْيَانِ الرَّجُلِ أَمَّهُ»
رواه الطبراني في الأوسط، وهو في السلسلة
الصحيحة (١٨٧١). ئانکو رېبا حەفتى دەدوو

دمرگەهن يا ژ هەمیا کیمتر بۆ گونهەن
 وەکى چونا زەلامىھ بۆ دەف دەيىكا خۆ . ئانکو:
 ئەۋىزىنایى ل گەل دەيىكا خۆ دىكەت ..
 و د حەدىسەكا دى دا پېغەمبەرى خودى

دېلىزىت: « الْرَّبُّ أَنْ يَنكِحَ الرَّجُلَ أُمَّهٌ » رواه ابن ماجة وصححه الألبانى. ئانکو:
 رېبا حەفتى گونتهن ويا ژ هەمیا سەڭتىر
 وەکى زەلامەك دەيىكا خۆ مارە بىكەت.
 - ۸ - ئەۋىزىنەمەكى رېباين بخوت گونتهدا وي
 وعەزابا وي مەزنترە ژ گونتهە وعەزابا سىيە وشەش
 جارىت زىنایىن: وەکى پېغەمبەرى خودى

دېلىزىت: « دِرْهَمٌ رِبَاً يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُ عِنْدِهِ اللَّهُ مِنْ سَتَّةِ وَثَلَاثِينَ رَبِيَّةً » رواه أحمد وغيره وهو
 فى السلسلة الصحيحة (۱۰۳۳). ئانکو:
 دەرھەممەكى رېباين مەرۋەتك بخوت وئەو بزانىت

حهرامه، مهزنتره ل ده خودى ژ گوننهها سيه
وشهش جاريٽ زينايى.

- ۹ -
ـهـوـيـ رـيـابـيـ دـخـوتـ هـوـ دـئـ ئـيـتـهـ عـهـ زـاـبـانـ دـ
ـهـبـرـيـ دـاـ: وـهـكـىـ پـيـغـهـمـبـرـيـ خـودـيـ دـبـيـزـيـتـ:
ـإـنـهـ أـتـانـيـ الـلـيـلـةـ أـتـيـانـ وـأـنـهـمـاـ اـبـتـعـثـانـيـ وـأـنـهـمـاـ قـالـاـ
ـلـيـ: اـنـطـلـقـ وـأـنـيـ اـنـطـلـقـتـ مـعـهـمـاـ... فـأـنـطـلـقـنـاـ فـأـتـيـنـاـ عـلـىـ
ـنـهـرـ حـسـبـتـ أـنـهـ قـالـ: أـحـمـرـ مـثـلـ الدـمـ وـاـذـاـ فـيـ النـهـرـ رـجـلـ
ـسـابـحـ يـسـبـحـ وـاـذـاـ عـلـىـ شـطـ النـهـرـ رـجـلـ قـدـ جـمـعـ عـنـهـ
ـحـجـارـةـ كـثـيرـةـ وـاـذـاـ ذـلـكـ السـابـحـ يـسـبـحـ مـاـ يـسـبـحـ ثـمـ يـأـتـيـ
ـذـلـكـ الـذـيـ قـدـ جـمـعـ عـنـهـ الـحـجـارـةـ فـيـعـفـرـ لـهـ فـاهـ فـيـلـقـمـهـ
ـحـجـراـ حـجـراـ قـالـ فـيـنـطـلـقـ فـيـسـبـحـ مـاـ يـسـبـحـ ثـمـ يـرـجـعـ إـلـيـهـ
ـكـلـمـاـ رـجـعـ إـلـيـهـ فـقـرـ لـهـ فـاهـ وـالـقـمـهـ حـجـراـ قـالـ: فـلـتـ مـاـ
ـهـدـاـ؟ قـالـ: قـالـاـ لـيـ: اـنـطـلـقـ اـنـطـلـقـ..... قـالـ فـلـتـ لـهـمـاـ:
ـفـإـنـيـ رـأـيـتـ مـنـذـ الـلـيـلـةـ عـجـباـ فـمـاـ هـدـاـ الـذـيـ رـأـيـتـ قـالـ:
ـقـالـاـ لـيـ: أـمـاـ إـنـاـ سـخـبـرـكـ.... وـأـمـاـ الرـجـلـ الـذـيـ يـسـبـحـ
ـفـيـ النـهـرـ وـيـلـقـمـ الـحـجـارـةـ فـإـنـهـ أـكـلـ الرـبـاـ....» رواه

البخارى وغيره. ئانكۇ: شقىدى دوو كەس
هاتە دەف من، وئەز ژ خەو راڭرم وئەز برم
وگۇتە من ھەرە، وئەزى ل گەل وان چوم...
پاشى گوت: قىچا ئەم چوين حەتا ئەم ھاتىنە
سەر رېيارەكى يى سور وەكى خۆينى، وەم دىت
مروقەك يى د رېيارى دا مەلەقانىا دكەت، و ل
بەر لىقَا وى رېيارى مروقەك مە دىت ئەھو
كەلەك بەر يى ل دەف خۆ كومكرين، وئەھو
د رېيارى دا يى مەلەقانىا دكەت پاشى د ئىتە
راستا وى مروقى ئەھو بەر ل دەف خۆ
كومكرين، قىچا ئەھو يى دەقى وى ۋەدكەت
وبەرەكى د كەته تىدا، پاشى جارەكادى يى د
زقىرىت وەلەقانىا دكەت د رېيارى دا، پاشى
جارەكادى د زقىرىتە ۋە بۇ دەف وى، ئەھو ژى
ھەرجارەكى ئەھو د زقىرىت دەقى وى ۋەدكەت
وبەرەكى دكەته د دەقى دا، گوت: من گوتى:

ئەقە چىيە؟. گوت: ئەوان گوتە من ھەرە
ھەرە..... گوت: من گوتە وان: ۋىجا ئەقە ز
شىىدى ومرە من ھندەك تشتىت سەير (عەجىب)
دىتن ۋىجا ئەقە چىيە من دىتى؟. گوت: ئەوان
گوتە من: ئەم دى بۇ تە بىرثىن:.... وئەو مروقى
تە دىتى د رېبارى دا مەلەقانى دىكىن و- وى
مروقى- بەر د ھاقىتتە د دەقى وى دا ئەو ئەوھە
ئەوئى رېبا د خار...

شەش

جۇرىن دېباينى

پېبا دېيىتە دوو جۇرىن سەرەكى:-

۱- **پېبا پاش ئىخستى:** ئەو زى و مرگرتا زىدەھىي يە ل سەر دەينى بەرامبەرى پاش ئىخستى.^٧

۲- **پېبا زىدەھىي:** ئەو زى گوھورىن و فروتتا تىشەكى رېبا تىدا ھەبىت ب تىشەكى وەكى وى زىدەتر.

جۇرى ئىكى دېيرىنى پېبا قەرزى (دەينى): چونكى يا گۈرۈدەي ب دان و مرگرتا دەينى ۋە، وەكى ئىك (100) دینارا بىدەت ئىكى بۇ ماوى سالەكى بەرامبەرى (110) دینارا ، وئەگەر نەشىدا د ماوى سالەكى دا بىدەت دى (10) دینارىت دى لى زىدەكەت ودى بنه (120) دینار، وەھر وسا ھندى ئەو نەشىت دەينى خۆ بىدەت دى خودانى دەينى

هندەکى ل سەر زىدەكەت، وئەقە ئەوه ئەوا خودى بەحس ژى كرى وەختى گوتى: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَّا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً ... ﴾ (آل عمران: ۱۳۰). ئەى گەلى ئەوین باومرى ب خودى ئىنای ودىيىكەفتا پىلغەمبەرى وي كرى خۆز هەمى رەنگىن ربايى بدمەنە پاش، ودەمى ھوين قەرەكى دەمن زىدمىيى ل سەر سەرمالى خۆ وەرنەڭرن ئەگەر خۆ ياكىم ژى بت، ۋىچا پا چاوا ئەگەر ئەو زىدەيى ل دەمى زەراندىندا قەرى هندى دى پىرلى بىت؟.

وجۇرى دووئ د بىزنى رىبا عروضا: چونكۇ ياكىزىدا يە ب گوھورىن و فروقىتا هندەك تشتاقە، وەكى ئىك زىرەكى بىگوھرىت يان بىرۇشىت ب زىرەكى دى زىدەتر، يان زىقى يان پارەي يان هەر تىشەكى دى ئەوي رىبا تىيدا ھەبىت ب تىشەكى وەكى وي زىدەتر.

هفت

بۆچى رىبا هاتىه حەرامكىن؟

دېيىت ئەم بىزانين ھەر تىشتنى خودى يان
پىغەمبەرى خودى حەرامكىرىت ژ بەر ھندەك
ئارمانجىن بلنده ئەوين دىنە ئەگەرا سەرفەرازى
و خوشىا دونىايى و ئاخىرتى ھەردۇوکا، بەلى مەرج
(شهرت) نىنە ئەم بۆ ھەرتىشتنى ئەوى ھاتىه
حەرامكىن ئارمانجا وى بىزانين، چونكۇ ھندەك
ژ وان تىشتا خودى ئارمانجا حەرامبۇونا وان بۆ مە
يا دىياركىرى و ھندەك تىشتا ژى ئارمانجا وان بۆ
مە دىيار نەكرييە، بەلى د دەربارە ئارمانجىت
حەرامبۇونا رىبایى دا زانايىت ئىسلامى دېيىن:
چەند ئارمانجەك بۆ حەرامىيا وى يىت ھەين
ئەقەزى ھندەك ژ وان:-

- ١ - خلاس بۇونا ژ وان نەخوشىا ئەويت ب
ئەگەرى خارنا رىبایى پىدا دىن د دونىايى

وئاخرمتى هەردووکا دا، چونکو رىبا خارن
دېيىتە ئەگەرى گەلەك نەخۆشىيەت سەرەكى بۆ^١
هەردووکا.

-٢- رىبا خارن د بىتە ئەگەرى پەيدابوونا
دوزمىناتىي دناقىبەرا خەلکى دا، ونەخاسىمە
دناقىبەرا زەنگىنىا وفەقىرا دا، ژىبەركو دەستى
ھارىكاريي نائىتە درىزكىرن بۆ فەقىرا ژلايى
زەنگىنافە ئىلا بەرامبەرى مەرەممەكى
ومفايەكى نە بىت.

-٣- رىبا خارن ئەگەرەكى سەرەكىيە وەزىنە
بۆ نەمانا بەرەكتى د مالى دا، وەھر وسا پىچ
بۇونا وي.

-٤- رىبا خارن د بىتە ئەگەرى پەيدابوونا
دەستەكەكا مەرۇقا زىيە د زەنگىين و د
خۆشىي دا، ودەستەكەكا دى زىيە د فەقىر
وھەزار وبەلنگاز.

٥- ریبا خارن د بیته ئەگەری پیچ بون
وئالوزى وتیك شیلانا بارى ئابورى د ناف
جڭاڭى دا.

٦- ریبا خارن د بیته ئەگەری نه پەيدابونا
هارىكارىي ودمىتدىرىزكىرنى بۇ مروقىيت فەقىر
وھەزار بىي بەرامبەر، و يا ئاشكرايە كو
هارىكارى ودمىتدىرىزكىرن بۇ مروقىيت فەقىر
وھەزار دبىته ئەگەرا براينىيى وھەزىكىرنى
دناقبەرا وان مروقىيت د ناف وى جڭاڭى دا
دڙىن، و نەخاسىمە دناقبەرا مروقىيت زەنگىن
وفەقىر دا.

ههشت

نه و تشتین ریبا تیدا ههین

زانایین ئىسلامى بوجونىت وان وەكى ئىك
نىن د دەرەقى وان تشتادا ئەوین ریبا تیدا ھەي،
بەلىڭوتا وان ھەميا ئىكە د دەرەقى شەش
تشتادا، ئەو ژى ئەقەنە:

۱- زېر. ۲- زىف. ۳- گەنم.

۴- جەھ. ۵- قەسپ. ۶- خوى.

وھەر وسا پارە چونکو ئەو بەرامبەرى زېرى
وزىقىنە ل دويىش بوجونا باراپتر ژ زانایين
ئىسلامى، وگوتا دروست ئەوا ل دويىش قورئان
وسوننەتى ئەقەيە كۆ ریبا بەس ياد ۋان تشتا
بىتى دا ھەي.

وچ بەلگە (دەليل) نىن بۇ تشتەكى دى ژ
بلى ئەقان تشتین ھە، وھەركەسەكى بىزىت يايى
د تشتەكى دى دا ھەي دەقىت ئەو ديار بىكت ب

دەلیلەکى دروست وئاشكرا ئەگەر كوتا وي
نائىتە و مرگرتن ب چ رەنگا.

(أبو سعيد الخدري) دېيژىتىت: پىغەمبەرى خودى

گوتى: « **الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفَضْةُ بِالْفَضْةِ وَالْبُرُّ
بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالملْحُ بِالملْحِ**
مثلاً بِمِثْلِ يَدَا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَرَادَ فَقَدْ أَرَبَّ الْأَخْدِ »

وَالْمُعْطِي فِيهِ سَوَاءً » رواه مسلم. ئانكۇ: زىپر ب
زىپرى، وزيف ب زيقى، و كەنەنم ب كەنەمى، وجهە
ب جەھى، و قەسپ ب قەسپا، و خوى ب خوى، -
ئەگەر هاتە گوهارتن يان فروتن - دەپىت
تەممەت ئىلك بن - دىكىشان و پىقانى دا - ، و دەست
ب دەست بىت (ئانكۇ ب دەين نەيىت) قىچا
ئەھۋى زىددەكەت يان داخازا زىددەھى بىت
ئەقە مسوگەر ئەھۋى رىپا خار، و ئەھۋى وەردەگەرت
و ئەھۋى د دەت وەكى ئىكىن دىگۈنەھى دا.

وعوبادی کوری صامتی دبیژیت: پیغه مبه ری

خودی دبیژیت: «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفَضَّةُ بِالْفَضَّةِ
وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالْتَّمْرِ وَالْمَلْحُ
بِالْمَلْحِ مِثْلًا بِمِثْلِ سَوَاءٍ بِسَوَاءٍ يَدَا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَ هَذِهِ
الْأَصْنَافُ فَبِيَعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدَا بِيَدٍ» رواه
مسلم وغيره. ئانکو: زیر - ئەگەر ھاتە فروتن
يان گوهارتەن - ب زىرى يان زىف ب زىشى يان
گەنم ب گەنمى يان جەھ ب جەھى يان
قەسپ ب قەسپا يان خوى ب خوى دېتىت وەكى
ئىك بن - د كىشانى وېيچانى دا بۇ وي تشتى
بىلە كىشان وېيچان - ، وەمست ب دەست بىت،
قىچا ئەگەر ئەف تشتە وەكى ئىك نەبن -
وەكى زىپ ب زىشى يان گەنم ب جەھى - بۇ خۇ
ب فروشن ڪا چەوا ھەوھ دېتىت ئەگەر دەست
ب دەست بىت (ئانکو: ب دەين نەيت).

٥٩

دیارکرنا پیبايان د وان تشتادا

مه دیارکر بُو ههوه کو ریبا بهس يا د وان
تشتادا ههی ئهويں بەرى نوكە مه بُو ههوه
كگوتىن، قىيچا ئەقان تشتا دقييٽ بىزانين كا چەوا
دئى ریبا كەفتە تىيدا، وبو دیارکرنا قىيچەندى
دئى بىرثىن:-

١- هەر وەختەكى تىشتكەل ژ ۋان تشتال
كەل ئىك ھاتە كەلەپەن يان فروتن دقييٽ ئەف
حالە ل بەرچاڭ بن:-

أ- ئەگەر ئەف تىشە ز ئىك بن: وەكى زىر ب
زىرلى، يان زىيف ب زىقى، دقييٽ دوو مەرج د قىي
كەلەپەن يان فروتنى دا ھەبن:

ئىك: دقييٽ د كېشان وېيغانى دا تەممەت ئىك
بن، ئانكۇ: ناچىبىيت ج ژ وان ژ يى دى زىدەتر
بىت، وەر وسا ئەگەر پارەكى وەكى

وی هاته گوهارتنه يان فروتن دقيّت د هژمارى
دا تهمهت ئىك بن.

دوو: دقيّت ب قهرز (دهين) نهبيت، ئانكوه
دقيّت دان و ومرگرتن د وى گاڻي دا ول وي
جهى بيت ئهوٽ ئهو لى، بهرى ئهو ژىكشه بىن.
قىچجا هەر وختهكى ئىك ژ ڦان مەرجا پەيدا
نهبيت د ڦى بازارى دا ، هينگى خودانى ڦى
بازارى دى كەفتيه د رىبايانى دا.

ب- ئەگەر ئەف تشه ژ ئىك نەبن: وەكى زىر
ب زيقى، يان دولار ب ديناري، يان قەسپ ب
گەنمى، دقيّت مەرجەك د ڦى كرينى يان
گوهارتتى دا هەبيت ئەوزى ئەفهيه: دقيّت ب
دهين نهبيت، وزىدەھى مەرج نينه، وەكى ئىك
كىلوويھكاكا زىر بدمته ب (۱۰) كيلوويت زيقى،
يان (۱۰۰) دولارا بدمته ب (۲۰۰) هزار دينارا،

ئەقىٰ ھەمىيٰ چ تىدا نىنە ودروستە، بەلىٰ ناچىيىت
ب چ رېنگا ئەف بازارە ب دەين بىت.

- ۲ - وھەر وختەكىٰ تشتەك ژ ۋان تشتا ھاتە
فروتن يان گوھارتەن وئىك جۇر وئىك توخم بن
ناچىيىت چ تشت ل سەر بىتە زىيىدەكرن خۆ بلا
ئەو تشت ژ جۇر وتوخمىٰ وي نەبىت ژى، وەكى
گوھورىن يان فروتنا زىپرى ب زىپرى وھندەك پارا
د سەررا ب دەت.

بۇ نۇونە: كەسەك دى چىتە دەف
زىپنگەرەكى دى رىستەكەكا زىپرى يا كەقەن
يان يا شەكتى گوھورىت ب رىستەكەكا دى
يا نوى و دى ھندەك پارا د سەرپا دەتى زىيىدە ژ
بەركو رىستەكەنا نوى گرانتەرە ژ يَا وي، ئەقە
رېبايە وچىتايىت.

نۇونە كا دى: كەسەك بچىتە دەف
زىپنگەرەكى ورۇستەكەكا زىپرى ب فروشىت،

وزیرنگری رستک ژی کری بەلی پاره نەدانەقى،
و خودانى پستكى پستكهكا دى يا باشتى
وجوانتر راکر، و گوتە زيرنگرى ئەفە ب
چەندى يە؟ بۇ نمونە گوتى ب (٢٠٠) هزار
دینارايە، و يا وي بۇ نمونە زيرنگرى يا كری ب
(١٥٠) هزار دینارا، وهىزتا خودانى رستكى
پارىت خۇ نەومرگرتىنە ژ زيرنگرى، قىچا ئەمۇ
دەست پاقىتە بەريكا خۇ و (٥٠) هزار دینارا ب
دەته زيرنگرى و گوتى ئەفە بۇونە (٢٠٠) هزار
دینار، ئەفەزى رىيابىه و ناچىبىت.

ریکا دروست

نه کهتا د ریبایی و گونهها وی دا دی ب
 ئه قی ریکی بیت:
 ئه گهر ته قیا بو خو دولاری بکری
 بهرامبه‌ری دیناری دفیت تو همه‌می پاره‌ی ئه‌وی
 بهرامبه‌ری دولاری بدمه خودانی و ناچیبیت ب چ
 ره‌نگا چ پاره بمینته ل ده‌ت، خو بلا فاسه‌ک
 ژی بیت، خو بلا تو پشتی سه‌عه‌ته‌کی يان نیش
 سه‌عه‌تی ژی دمینی وی بدھی.
 وھه روسا ئه گهر تو زیری خو یی که‌فن يان
 یی شکه‌ستی ب گوهوری ب ئیکی دی یی
 نوی دفیت تو جارا ئیکی زیری خو ب فروشی
 و پارین خو همه‌میا و مربگری، پاشی تو چ ل وی
 دوکانی يان ل ئیکادی ئه زیری ته بثیت بو

خو بکری، بهلی ئەگەر چ ئىتفاقى دناۋېرا تە
وخدانى دوکانى دا نەبىت بەرى ھىنگى.
وھەر وسا وەختى تە بېشىت تو زىپرا بۇ داوهتى
بکری نابىت ب چ رەنگا تو پارا نەدەيى وېزى
ھەتا پشتى داوهتى چ ھەممى پارە بەمىن يان
ھندەك، فەرق نىنە ئەگەر خو دىنارەك ژى
بەمىنېت دى بىتە رىبا قىچا ھشىاربە.

بناخه کا (قاعیده کا) فقهی

د دمرباره‌ی ریبایی^۱ دا بناخه کا فقهی یا ههی ئه‌گهر مرؤوف ب دروستی تیکه‌هیت دی پتر ی^۲ دویر بیت ژ که‌تا د ریبایی^۳ دا، ئمو ژی ئه‌فهیه: ئیک: ئه‌گهر ئه و تشتی^۴ ریبا تیدا ههی بیته فروتن یان گوھورین ژ ئیک توخم بن (جنس بن) حهرامه دفی بازاری دا دوو تشت:
۱- زیده‌هی.

۲- دهین (پاشفه‌هیلانا بهرامبه‌ری)
نمونه‌یه‌ک لسهر ژی چهندی دا پتر دیار بیت:
ئه‌گهر تو زیری بدھیه ب زیری:
۱- دفیت هه‌ردوو تھمہت ئیک بن د کیشانی دا.
۲- دفیت بدھین نه‌بیت.

دوو: وئەگەر ئەو تشتى رىبا تىدا ھەي بىتە
فروتن يان گوھورىن ژ ئىك توخم نەبن دروستە
زىدەھى تىدا بىتەكىرن بەلى دەقىت بەھىن نەبىت.

بۇ نمونە:

ئەگەر تو زىرى بەمەيە ب زىشى دروستە ئىك ژ
يى دى زىدەتر بىت (وهكى كىليویەكا زىرى
بەمەيە ب دەھ كىليوېت زىشى) بەلى دەقىت بەھىن
نەبىت.

بەلى ئەقە د دەربارە زىرى وزىشى وپارا دا ئەو
تشتىن نە قويت بىت، وھەر وسا ئەو تشتىن قويت
ژى ئەۋىت پىبهۇى بەرامبەرى تشتەكى دى يى
قويت (وهكى: گەنم ب جەھى، يان قەسپ ب
خوى) ئەقە ژى دروستە زىدەھى لىسەر بىتە
ومرگەرن بەلى ناچىيىت بەھىن بىت.

بەلى ئەگەر قويت بەرامبەرى پارە بىت ئەقە
دروستە بىزىدەھى و بەھىن ھەردۇوڭا، وەكى

گوينيكه‌كى گەنمى بەرامبەرى (٧٠٠) هزار دينارا تو بکىرى ب دەين، ئەقە دروسته وەكى زانايىت ئىسلامى گوتى.

دۇوازدە

دیاركىرنا چەند بازارەكىن رېبەوى

- ۱- بازارى العينە: ئەمۇ ژى ئەشقەيە مەرۆڤەك
ھەوجەھى پارا بىيت قىچىا بچىت قەستا
دوکانەكى يان پىشانگەھەكى بىكەت
وتشتەكى ژى بىكىرىت ب دەمىن بۇ نومۇنە
بەرامبەرى (1000) دولارارا، پاشى ئەمۇ ئەقى تىشتى
بفروشىتە وى كەسى ئەھۋى وى ژى كىرى ب
بەايەكى كىمتر (800) دولارارا، ئەف بازارە
بازارەكى رېبەويىھە وناچىيەت مەرۆڤ بىكەت.
- ۲- داتا دەينى بەرامبەرى تىشتەكى: ئەمۇ ژى ئەشقەيە
مەرۆڤەكى هەندەك پارا يان تىشتەكى دى بدەتە
مەرۆڤەكى ب دەمىن بەرامبەرى تىشتەكى، چ ئەف
تىشتە پارە بن يان شول بىت يان ھەر تىشتەكى
دى بىت، چونكۇ زانايىت ئىسلامى ياخۇتلى
دويىف بناخەكى فقەمى: (اڭلۇ قىرضى جەنۇغا فەھۇ)

ربا) هەر دەینەکى مفاییەكى بۆ مرۆڤى بىنیت ئەو ریباییه (ئانکو: هەر دەینەکى تۆ بىدەيە كەسەكى ژ بەر مفاییەكى وئەگەر ژ بەر وى مفای نەبا تە دەین ل گەل نەدەكىر ئەقە ریباییه).
- ٣ دوبازار دبازارەكى دا: ئەو ژى چەند جۆرەكى

ز وان:

أ- فروتنا تىشەكى ب دوو نرخا (سura): نرخەك ب دەین و نرخەك حازر (وەكى تىشەك حازر ب ١٠) هزارا بىت و ب دەین ب (٢٠) هزارا بىت و وەختى تىتە كېرىن ھەردۇو يان ئىك ژ وان مرۆڤقا نەزانىت كا ئەف بازارە هاتەكىن ب حازر يان ب دەین.

ب- فروتنا تىشەكى ب مەرجى وەرگرتنا تىشەكى زىلە ل سەر بھايى تىشى ب خۇ: وەكى ئىك بىزىتە ئىكى دى: ئەز دى ۋى تىشى فروشمەتە ب (١٠) هزارا ب مەرجەكى تو قىلان تىشى بىدەيە من.

ت- فروتنا تشههکی ب مهرجن فروتنا يان كپينا

تشههکی دی د سه‌ررا: وهکی ئىك بىزىتە ئىكى دى: ئەز دى ۋى تشتى فروشمەته بمهرجەكى تو ژى فلان تشتى بفروشىيە من، يان ئەز دى ۋى تشتى فروشمەته بمهرجەكى تو ژى فلان تشتى ژ من بىكىرى.

٤- وەرگرتنا هندەك پارا ڙ بەنقەكى ب دەين بهرامبەرى تشههکى زىدە: وهکى كەسەك دوو مiliون دينارا ڙ بەنقەكى دەين بىكەت بۇ ماوى سالەكى بەرامبەرى دوو مiliون وزىدەھىيەكى، چىجا ئەف زىدەھىيە چەند يا كىم بىت يان گەلەك بىت دى بىت رىبا.

٥- وەرگرتنا تشههکى زىدە بهرامبەرى داناندا پارەي ل بەنقەكى: وهکى مرۆڤەك چەند مiliونەك دانىتە بەنقەكى وبەرامبەرى هندى ئەم بەنقە رېزا (نسبا) ١% يان ٢% يان كىمتر يان زىدەتر

بىدەتى، ئەۋەنچى رېيايىھە قىچا نابىيت مىرۇف
وەرىكىرىت.

٦- وەرگۈرتىندا چەند پارەكى ژ حۆكمەتى بەرامبەرى
زىيەھىيەكى: ئەۋەنچى دېلىزنى (سالف)، وەكى
كەلەك جارا حۆكمەت دى بېزىت:
ھەركەسەكى فەرمانبەر بىت (موظىف بىت) دى
ھەندەك پارا دەمىنى ب دەمىن، پاشى دى د ماوى
ھەندە سالا دا ڈېھر مەعاشى وى بىرىن ھەر ھەيچى
ھەندەكى حەتا خلاس د بىت، بەللى بەرامبەرى
رېزەكى زىيە - قىچا ھەندەك جارا دى بېزىتە قى
رېزىا ھە (فایىدە) وەندەك جارا ژى دى بېزىتى
(رسومات) - ئەۋەنچى رېيايىھە چ بېلىزنى (فایىدە يان
رسومات) فەرق نىنە، ئەڭەر ئەف رېسوماتە
زىيەتىن بىن ژ رېسوماتىت دروست يىت وى تىشتى،
وەھەر وسا ئەڭەر رېسومات نە د جودابىن ژ عەقدا
وى دەمىنى، وەھەر وسا ئەڭەر عەقد ب خۆ ژى

عهقده کا ریبه‌وی بیت، یان خو ئەگەر بهندهک
ژی ژ بهنديت وى هاتبىتە دانان ل سەر
رەنگەكى يان جۆرەكى ژ رەنگ و جۆريت
ریبايى.

ئەقە هندەك ژ وان بازارا بۇون ئەويت خەلک
دەقەنە تىدا بېرەنگەكى بەرفەھ.

سیزده

نه و تشتین پیبا تیدا نه

مه دیار کر و مه گوتی کو ئەمەو تشتین ریبا
تیدا پەيدا دبن ل دويىش بوقۇن و گوتتا دروست
شەش تشن ئەۋۇزى ئەقەنە:
١- زىرى ٢- زېف ٣- گەنم
٤- جەھ ٥- قەسپ ٦- خوى
و پارە ژى د حوكىمى زىرى و زىقى دانە.
ژ بلى ئەقان تشا تىدا د چ تشتین دى دا نىنە
ل دويىش گوتتا دروست.

بۇ نمونە:

ئەگەر ئىك خانىيەكى بىدەتە ب دوو خانىيا يان
سەيارەكى بىدەتە ب دوو سەيارا يان جلکەكى
بىدەتە ب دوو جلکا ئەقى هەمەمى چ تیدا نىنە
ونەپىبايە، چ حازر بىت يان ب دەمین بىت فەرق
نىنە.

يان ئەگەر ئىك ھەر جۆرەكى قويى
بىگۇھورىت وئىك ژ يى دى كىيەمتر بىت يان
زىدەتلىرىت حازر بىت يان ب دەھىن بىت ژ بلى
ئەوان جۆرىت مە گوتىن بىت قويىتى، وەكى
كىيەكەكى برنجى ب دوو كىيەكە، يان
قودىكەكە شىرى ب دوو قودىكە، يان
تەنەكەكە دوهنى ب دوو تەنەكە، دروستە و چ
رېبا تىڭدا نىنە.

چارده

دی چهوا خوژ مالی ریبایی خلاس کهی؟

مه دیارکر د ڦان بابهتین چوی دا: پیناسا
ریبای، وحوکمی وی و گوننهها وی وئه و تشتین
ریبا تیدا ههی، وھهه وسا چهند بازارهک ئهولین
ریبا تیدا پهیدا دیست، ئهقہ ههمى ڙبهر هندی دا
مرؤف یی هشیار بیت ڙ ریبایی ونه که فیته تیدا،
بهلی مه دفیت بو وان که سا ڙی ریکی دیار
بکهین ئهولین که تینه دفی گوننهها مه زندا
کا دی چهوا ئه و خوژ ڦی گوننههی وئه و مالی
ئهوان ب ڦی گوننههی ب دمست خوژه ئینای
خلاس کهنه؟.

ئهم دی بیزینه ئه ڦان که سا ئهولین که تینه
دفی گوننههی دا دفیت هین دوو تشتا بکهن:
۱- تهوبه کا راست و دروست ڙ ئهقی گوننهها

. ۵۷

۲- نەھىلانا مالى رېبايى ل دەف خۆ.

زېھر گوتا خودى: ﴿... وَإِنْ ثُبْثَمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ...﴾ (البقرة: ۲۷۹). ئانکو: وئەگەر هوين ل خودايى خۆ زېرىپىن وەھوھ خوارنا رېبايى هيلا، سەرمالى ھەوھ يىھەوھ ب قەر داي بۆ ھەۋەمەيە بىچو زېدەمى.

دى چەوا خۆ ژ ئەقى مالى خلاس كەھى؟

أ- ئەگەر خودانى قى مالى بىتە نىاسىن: دېيىت ئەف مالە ھەمى بۆ وي بىزقىرىت چ مرۆڤەك بىت يان ھندەك مرۆڤ بن، يان ژى دائىرەك يان كومپانىيەك يان ھەر جەھەكى ھەبىت.

ب- وئەگەر خودان نەتىتە نىاسىن: زانايىن ئىسلامى دېيىن: دېيىت ئەو وي مالى ئەھوئى وي بىرەكى رېبايى ب دەستخوقة ئىنای - ژ بالى سەرمالى خۆ - ئەو ب مەزىخىت د پىكىت خىرئى بىت گشتى (عام) دا، وەكى ئاقاڭرنا

قوتابخانا وچيڪرنا پرا ورپا ودمهئيختا
بېرىيٽ ئاڭى وئاڭاكرنا نەخوشخانا وھارىكاريا
مروققىت فەقير وھەر تىشەكى باش بىت وب خىر
بىت، ژ بلى ئاڭاكرنا مزگەفتا يان كرينا
تىشەكى بۇ مزگەفتا.

پاڙده

جوداهيا دنافبهرا رڀایي و بازارپیت دی دا

بى گومان هه ر بازاره کي مرؤف بکهه
ڙ بهر هندى يه دا مرؤف تشهه کي زيهه ب
دمسٽخوڻه بینیت (ئانکو: فايدهه کي ب
دمسٽخوڻه بینیت)، وزیدهه يان فايده ئهه تو شته
يى مرؤف ب دمسٽخوڻه بینیت ب پيڪا ڪريں
و فروتى يان ب ڪريڪرنى (ئانکو: ئيجاري)،
وب ٿي چهندى ب سه رقهه و پيشچاف دى بىنى چ
جوداهي دنافبهرا زيهه هيا رڀايي و بازارپیت دی دا
نинه، چونکو هه دوو دنه ئه گهه رى ب
دمسٽشهئينانا زيهه هئي، و چيٽهه دهه ئه چي
بهريخواناهه يا ب سه رقهه بهري هندهه کا دابيته
هندى کو ئهه بىڙن: هه ما بازار و ڪريں و فروتن
ڙي وهه کي رڀايي نه، وهه کي مرؤفهه کافر
وموشرك ل سه رهه و هختي پيغام بهري خودي

گوتى، هەر وەكى خودى بۇ مە فەگۇھاستى
وگوتى: ﴿... ذلِكَ بِأَنَّهُمْ قَاتَلُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ
الرِّبَا...﴾ (البقرة: ٢٧٥). چونكى وان دكۆت:
ھەما فرۇتن ئى وەكى رېايىيە، كۈ ھەردۇ د
حەلال، ومالى زىيە دكەن.

بەلى ئەگەر مروق بچاھەكى دى يى زەلال
وھويىر بەرى خۇ بدەتى، دى بىنيت كۈ دناۋەبرا
رېايىي وبازارىيەت دى دا جياوازىيەكا گەلەكا
ديار يى ھەي، ئەو ئى دى ديار بىت ب زانينا سى
تشتا، چونكۈ ھەر كەسەكى بازارەكى
بىكەت - ژىلى رېايىي - دى فايىدەي ب
دەستخۇقە ئىنيت ب ئىلك ژ ۋان سى تشتا يان
رېيىكى ئەو ئى دى قەمنە:

- ١ - ب مالى خۇ ب تنى: وەكى مروقەك مالى خۇ
بدەتە مروقەكى دا شول پى بىكەت بەرامبەرى
پشکەك ژ فايىدەي.

- ٤- ب مال ودهستیت خو: وەکى مرۆڤەكى مال

ھەبىت وئەو ب خۇ ئەقى مالى شول پى بکەت.

- ٣- ب دەستیت خو بتنى: وەکى مرۆڤەكى ج

مال نەبىت بەلى مرۆڤەكى دى دى هندهك مالى
دەتكەقى دا شول پى بکەت بەرامبەرى
پشکەكى ژ فايىدە.

قىچا وەختى ئەم بەرئى خۇ د دەmine رېبایى دى
بىنин رېبا ج ژ قان ھەرسىيّكا نىنە، و ب ج
رەنگا رېبا وئىلك ژ قان تشتا يان رېيّكا ناكەفنه
بەرئىيّاك.

- دېيّكا ئىكى دا: دى بىنин بازارى يان كېرىن
وفروتى فايىدە و خۆسارەتى ھەردۈولك يىن تىدا
ھەين، وئەو فايىدە ئەھۋى پەيدا دېيت نەيى ديار
ۋئاشكرايە بەرى ھىنگى، بەلى فايىدە وزىدەھىيا
رېبایى يا دياركىريه و دانايىه بەرى ھىنگى،
وزىدەھىيا وى يان بىزىن فايىدى وى يى مسوگەره،

قیچا چ ئهو مرۆشقى وى پاره داینەقى شول پى
بىكەت يان نەكەت فايىدە بىت يان خۆسارتەت
بىت ئەھى زىدەھى يان بىزىن فايىدى خۆ دېيىت.

- و درېڭا دووئى دا: دى بىنین ئەف مرۆشقە يى خۆ
د واستىنىت وزەممەت د دەت د كرپىن و فروتىنى
دا، بەللى خودانى رىبايى يى پال دايە و روپۇشىتىه
وفايىدەيى بۇ تىت، وەھر وسا ئەھى كار د كەت
يى هشىيارە و دىزانتىت كە خۆسارتى ژى ياد قى
كارى دا ھەى، ژ بەر ھندى يى حازرە وبەرھەقە
بۇ رازىبۈونا ب قى خۆسارتىتى، بەللى خودانى
رىبايى نەيى و سايىھ، ئەھى پارپىن خۆ دېيىن ل گەل
زىدەھىيى يان بىزىن فايىدە چ ئەھى وى پاره دايىنى
فايىدە كە بىت يان خۆسارتەت بىت ئەھى شولەپى
نېنە.

- و درېڭا سىي دا: دى بىنین ئەف مرۆشقە يى
فايىدە و مەركىت بەرامبەرى كارلى خۆ

ودهستیت خو و هاتن و چونا خو، و دگهل هندی
ژی دزانيت خو سارهتی ژی یا ههی، بهلی ئهوي
ریبایی و مردگریت و د خوت نهی ب ۋى رەنگى
. یه.

شازده

جوداھيا دنابه را ریبایي و کری دا

کری: ماله که تیتھ و مرگرتن بهرامبهری
کاره کی یان و مرگرتا مفای ژ شته کی
دھستیشانکری د عهدی دا.

وئهف کريه ب چ رنگا وھ کی ریبایي نينه،
چونکو کری یان ب خلمته کا کھسہ کی
دی پهيدايت وھ کی کھسہ ک کاره کی بکهت
بهرامبهر ماله کی، یان کری دی پهيدايت ب
ئه گهري و مرگرتا مفای ژ شته کی وھ کی
مرؤفه ک دوکانا خو بدنه مرؤفه کی بهرامبهری
ماله کی بو ماوی چهند صالحه کا یان هېيشه کا
یان پوژه کا، بهلی پیبا ئه فه هەمى نينه چونکو
ئه و زىدەھيا ئه و مەردگريت و دېيىزىت ئه فه کريه
بهرامبهری مالى من ئه فه نه يدا د جھى خوداي،
چونکو نه ئه و مرؤف ئه وی وی پاره دايىنى بو وی

شول دکهت، ونه مفای ومردگریت ژ تشهکی
دی ژ بلی پارمی، وزاناییت ئیسلامى پىكىمە
دىيىزىن: ناچىيىت پاره بىتە كريىكىرن بەرامبەرى
تشەكى دى چونكۇ دى بىتە رىبا.

هەقىدە

چەند پسيار و بەرسەك

پسيار / ئەگەر مروۋەك پارى خۆ ب دانىته د
بەنقاھەكى دا بۇ دەمەكى دەستىيىشانكىرى
چەوايىھ؟ و بۇ زانىن بەنقا ژ بەر قى دانانى هندهك
فايدەمى د دەتە مروۋى؟.

بەرسەك / دانا داناندا پارەمى ب قى رەنگى چىتايىت
ورىيابىيە، و ئەف بەنقا يا ۋان پارا ژ ئەھوئى مروۋى
ومەركۈرىت ب ئىمامەت نەكۆ دا كارەكى پى
بىكەت بۇ خۆ و بۇ وى مروۋى، قىچا ژېھر ھندى
ئەو پارى ئەو مروۋ وەركۈرىت ژ بەنقا حەرامە
ورىيابىيە.

پسيار / ئەگەر مروۋ ھندهك پارا بەتە
بەنقاھەكى داكارى پى بىكەت، و بەنقا بەرامبەرى
قى پارەمى رىزەكا (نسبهكى) دەستىيىشانكىرى

ددمته مروڻي بُو نمونه: ههر ههیشي (٢٠) دولا را ،
ئهري ئهفه دروسته يان نه.

ٻه رُسُف / ئهف مروڻي پارا د دمته بهنقى دا
ڪاري پى بکهت، دقيٽ ئهف مروڻه دوو تشتا
ب زانيت:

١- دقيٽ بزانيت کا بهنقه چ ڪاري ب ڦي
پارهی دکهت ، چونکو: چيٽبيت ئه و يا
ڪارهکي حرام پى دکهت.

٢- دقيٽ بزانيت حرامه ورييايه فايده بيٽه
دهستيشانکرن ب هژمار کو ههمى ههیشا
فايده وهکي ئيٽ بيٽ.

ومه خسدا مه ب گوتا (ب هژمار) ئهفه يه
کو بيزيت ههمى ههیشا دئ (١٠٠) يان (٢٠٠)
هزار دينارا يان پتر يان ڪيمتر ددمته فايده،
چونکو: بى گومان ههر ڪارهکي مروڻه ک
يان بهنقه ک يان ڪومپانيه ک بکهت ههمى ههیشا

فاییده وەکی ئىيڭ نابىت، وەھر وسا چىيىدىت
ھندەك ھەيىشا دى خۆسارەتى ژى ھەبىت، ۋېچا
چەوا دى ھەمى ھەيىشا فاییده وەکی ئىيڭ بىت؟!
بەلى يَا دروست ئەقەھىيە: پشتى ئەھو پارە بىتتە
مەزاختن د ڪارەكى حەلال دا، دەقىت فاییدە ل
دويف وى پارەمى بىت، ودەقىت بىتتە دان بىرمنگى
رىزرا سەدمىيى (النسبة المئوية)، وەکى بۇ نمونە:
يان (%)٢٠ يان (%)١٠ يان (%)٣٠ يان پىتىرىان
كىيمتر، يان ژى بىتتە دان ل دويف پارچا (ئەجزاء)
وەکى بۇ نمونە: بىزىت: سىيىكەك (ثۈۋەك) بۇ
تە يان بۇ من، يان چارىيىكەك (رۇبعەك) بۇ تە يان
بۇ من، يان (نىيەك) بۇ تە يان بۇ من، ئەگەر ب
شى پەنگى فاییدە بىتتە دانان دروستە، وئەگەر ب
شى پەنگى بىت وگەلەك ھەيىشا فاییده وەکى
ئىيڭ ژى بىت چ حەرامى تىيدا نابىت، وەھر وسا

خۆسارمەتى ژى دەقىيەت ژە هەر دوو كا بىت، هەر ئىك
ل دويش مالى خۆ.

پسيار / ئەگەر مەرۆڤەكى ھندەك پارە دانابنە
بەنچەكى، پاشى پشتى چەند وەختەكى پارىت
خۆ ژ بەنلىقى ئىنانەدەر بەلى ھندەك پارە وەرگرت
زىدە ل سەر پارىت خۆ، ئەمۇ ژى ئەمە فايىدىمە ئەمۇ
بەنلىقى دايى بەرامبەرى دانانَا وان پارىت وى،
وئەمۇ نەزانى كەنەقە رىپايمە حەتا وەرگرتىن،
ئەرى نوكە ئەمۇ وان پارا چىلىكەت؟.

بەرسە / دانانَا پارا ل بەنلىقى بەرامبەرى
فايىدەكى رىپايمە وەرامامە، وەمەر فايىدەكى ب
دەست مەرۆڤى ۋە ھاتى ب ۋى رېكى دەقىيەت
مەرۆڤ خۆ ژى خلاس بىكەت ئەمۇ ژى ب مەزا خاتتا
وان د رېكى دەقىيەت خىرە دا يېت گشتى، وەكى
چىكىرنا رېكىا وپرا وقوتابخانا يان ئاقا كرنا
خانىا بۇ مەرۆڤىت فەقىر، يان چىكىرنا ھندەك

بیریت ئاڭى ل وان جەيىت پىتىشى وھەر تىشىنى
ب ۋى رەنگى بىت، چونكۇ ئەف مالە مالى
رىيابىي يە نە مالى مروقى يە دېيىت ب لەز خۇزى
خلاس بىكت.

پىيار / حوكىمى كىرىن وفروتى سەھمىن
بەنقا (أسهم البنوك) چىه؟.

بەرسىف / كىرىن وفروتى سەھمىن بەنقا
حەرامە ورىيابىي، چونكۇ ئەف فروتى پارىيە ب
پارەي ژ لايى بەنلىقى قە بىسى مەرجى وەكى
ئىكەتىي و وەرگەرتىي، ودېيىت وەختى پارە ب
پارەي بىتە فروتن دوو مەرج تىدا ھەبن وەختى ئەو
پارە وەكى ئىلەك بن، ئەو زى:-

١- دېيىت ھەردۇو تەمەت ئىلەك بن د ھەزمارى
دا.

۲- دقیّت ب دهین نه‌بیت، وئه‌گهر پاره
نهوه‌کی ئىلک بن دقیّت مه‌رجى دووی تىدا پهیدا
ببیت ئهو ژى ئەفهیه دقیّت ب دهین نه‌بیت.
قیچا وەکی ئاشکرا د قى پرسیارى دا ئەف
سەھمە ئەھوین تىنە فروتن يان كرین، ب كىم
وزىدمىي و ب دهین تىنە فروتن يان كرین، ژ بەر
قى چەندى ئەف بازاره حەرامە ورىيابىيە، بەلى
ئەگەر بىتە كرین يان فروتن بەرامبەرى
تشتەكى دى ژ بلى پارمى وەکى تشتى خارنى
وقة خارنى وعەردى و خانىا و سەيارا وئهو تشتىت
وەکى وان دروستە.

پسیار / حوكىمى كاركىرنا ل بەنقا چىه؟.
بەرسىف / بى گومان كاركىرنا ل بەنقا دوو

جۆره:

۱- كاركىرنا ل وان بەنقا ئەھوین پىيابىي
نهخۇن ونەدەن و ب چ رېنگا كارى ب پىيابىي

نه‌که‌ن، ئەوین ب ۋى ڦەنگى بن دروسته مروُف
ڪارى لى بىكەت ومالى خۆ دانىته تىدا.

-٢- ڪارڪرنا ل وان بەنقا ئەوين ڦيبايى دخون
و د دەن يان ب ھەر ڦەنگەكى سەرەدەرىي
(تەعامولى) ب ڦيبايى دكەن، دروست نىنە ب چ
ڦەنگا مروُف ڪارى ل ۋان بەنقا بىكەت يان
هارىكاريا وان بىكەت.

و بۇ زانىن ئەو بەنقىن نوكە باراپتەر بەنقىن
ڦيبەوينه ئەگەر ئەم نەبىزىن ھەمى د ڦيبەوينه.

پىيار / حوكىمى وى مروُفى چىه ئەوى پارىت
خۆ د دانىته بەنقا ڦيبەوى ژ مەجبورى، دا
پارىت وى بەرزەنەبن، يان دا نەئىيە دزىن، يان چ
جهىت دى نىن ئەو پارىت خۆ دانىتى ولى ب
پارىزىت؟.

بهارش / هندى مروُفى ڦيڪەك ھەبىت ژ بلى
بەنقى باشتەرە وچىترە مروُف مالى خۆ دانىتى و

لی ب پاریزیت، بهلی ئەگەر چ رېك نه بن و چ
جهیت دی نه بن ئەو مائی خۆ لی ب پاریزیت،
ودترسیت بىنە به رەزەکرن يان دزین، يان ژېھر ھەر
ئاتافەکا دى، دروستە ئەو دانیتە بەنقةکى خۆ
ئەگەر ياخىرى ياخىرى زى بىت، چونكۈ ئەقە
حالەتكى زەرورىيە، بهلی دەپتىت چ فايىدە ل سەر
نەومەركىرىت.

پىيار / حوكىم گوھورىنا زىرى ب زىرى
يان زىشى ب زىشى چىھە؟.

بەرسە / گوھورىنا زىرى ب زىرى يان زىشى
ب زىشى دېنە دوو جور:

- ١ - گوھورىنا زىرى ب زىرى يان زىشى ب
زىشى و ھەر دوو تەمەت ئىك، ئەقە دروستە.
- ٢ - گوھورىنا زىرى ب زىرى يان زىشى ب
زىشى كىم وزىدە، ئەقە حەرامە ورپىابىه.

چونکو گوھورپنا ههر تشهکی ریبهوی ب
تشهکی وەکی وى يى ریبهوی دقیت دوو مەرج
تیدا هەبن:

أ- دقیت تەمەت ئىك بن د كىشان پىشان
وھزمارى دا، بۇ وى تشتى بىتە كىشان يان پىشان
يان هزمارتن.

ب- دقیت دەست ب دەست بىت، ئانکو ب
دەمین نەبىت.

قىيىجا هەر جارەكا ئەف ھەردەوو مەرچە پەيدا
نەبن د فروتن وکرىن وگوھورپنا وى تشتى
ریبهوی دا ب ئىكى وەکی وى، ھينگى دى بىتە
ریبا و دى حەرام بىت، ژ بەر گوتا پىغەمبەرى
خودى ﷺ و مختى دېئىزىت: «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفَضَّةُ
بِالْفَضَّةِ وَالْبَرْ بِالْبَرِ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالثَّمَرُ بِالثَّمَرِ
وَالملحُ بِالملحِ مثلاً بمثل سواء بسواء يىدا بىد فإذا
اختلفت هذه الأصناف فبیعوا کیف شئتم إذا كان يىدا

بِيَدٍ» رواه مسلم وغيره، ئانكوه زىپ - ئەگەر
هاتە فروتن يان گوھارتن - ب زىپى يان زىف ب
زىش يان گەنم ب گەنمى يان جەھ ب جەھى
يان قەسپ ب قەسپا يان خوى ب خوى، دقىت
وهكى ئىك بن - د كىشانى دا بۇ وى تشتى بىتە
كىشان، و د پىشانى دا بۇ وى تشتى بىتە پىشان -،
ودھست ب دھست بىت، قىچا ئەگەر ئەھۋەت تىتە
وهكى ئىك نەبن - وهكى زىپ ب زىش يان
گەنم ب جەھى - بۇ خۇ بفروشنىڭ كا چەوا
ھەوھ دقىت ئەگەر ب دەپىن نەبىت.

پىيار / مرۆڤەك چۈو دەف زىرنگەركى
ھندەك زىرىئىن كەفن يېتھىن، گوتە
زىرنگەرى ئەقان بۇ من ب كىشە كا چەند
غرامن، يان مىسىقالىن، وزىرنگەرى كىشان
وگوت: بۇ نمۇنە ئەقە (۱۰۰) غرامن وبهائى سى
مەليون دينارانە، پاشى ئەقى مرۆڤى خودانى زىپا

هندەك زىرىت نوى كېرىن وگۇته زىرنگىرى
ئەقە بەايى چەندى نە؟ زىرنگىرى گوت: بەايى
چار مەليونانە، ئەرلى چىتىت ئەف مروقە هەما
مەليونەكادى بەدەتە زىرنگىرى وزىرىت خۆ بىنىت
يان نە؟

بەرسق/ ئەف بازارە ناچىبىت ورىيابىه
چونكۇ ئەوى پارىت خۆ يىت زىرا ئەھۋىت ل دەف
زىرنگىرى نەوەرگەرتىنە، قىچا ھەروەكى ئەھۋى
زىرىت خۆ گوھارتىن ب هندەك زىرىت دى،
وھەردووك زىر تەممەت ئىك نىنن، ونايىت ب چ
رەنگا زىر بىتە گوھارتىن ب زىرى ئەگەر د
كىشانا خودا وھكى ئىك نەبن، ورىيىكا دروست
ئەقەيە: ئەگەر مروقەكى قىيا زىرىت خۆ يىت
كەفن بەدەتە ب هندەك زىرىت نوى، دەقىت ئەھ
زىرىت خۆ يىت كەفن بپروشىت وپارى خۆ

ومړیګریت، پاشی ئهو بو خو هنډک زېړیت نوي
بکړیت.

پسیار / مرؤوفه کی د奎یت بو خو زیړا بکړیت
چ بو داوهټی یان ژبه ر ههر تشه کی دی، بهلی
هه می پاره ئه وی نین بدنه خودانی زېړی، ئه ری
دروسته هنډکا بدنهټی وهنډک ژی بمینن پاشی
بو بینیت؟.

بهرسف / ناچیبیت زېړ بیته کرین و فروتن ب
دمین - ئه ګه ر دمین زېړ بیت یان زیڅ بیت یان
پاره بیت - و ههر کمه سه کی بقیت زېړی بکړیت
د奎یت پاری وی هه می بدنهټی و چ نه مینیت ب
دمین، چونکو دی بیته پیا.

پسیار / مرؤوفه ک بازرگانه (تاجرہ) پیتشی
چهند ده فته ره کیت دولاری یه، دی چیته ده
سه پرا فی و دی بیژیت: من (۱۰) ده فته ریت دولاری
د奎ین، بهلی من بهرام بهری وی پاری دی هه می نینه

دی هندهکی دەمەتە وەندەکی ژى حەتا
وەختەکی دى، ئەرى ئەقە دروستە يان نە؟

بەرسق/ ئەف بازاره رېيابىه وچىنابىت
چونكۇ ئەگەر تىشەكى رېيھوئى ھاتە كىرىن
يان فروتن ب تىشەكى دى يى رېيھوئى، دوو
حالەت يىت بۇ ھەين.

١- ئەگەر ئەف ھەردۇو تىشە ئىك جۆر وئىك
تۈخىم بن دەقىيت تەمەت ئىك بن د كىشانى دا
ئەگەر يى كىشانى بىت و د پىشانى دا ئەگەر
يى پىشانى بىت و د ھەزمارى دا ئەگەر يى
ھەزمارى بىت، وەھەر وسا دەقىيت ب دەمین نەبىت.

٢- ئەگەر ئىك جۆر نەبن دروستە كىم وزىدە
تىدا بىلە كىرن، بەلى دەقىيت چ ب دەمین نەبىت.
قىيىجا دەقى پرسىيارى دا دولاپ ب پارەكى دى،
دروستە كىم وزىدەھى تىدا ھەبىت، بەلى نابىت
ب دەمین بىت، چ ھەمى يان ھەندەك.

پسیار / مرؤوفه‌ک دی هندهک پارا دمه

مرؤوفه‌کی دا کاری پی بکهت، بهلی دی
بیژیت: ئەز خودانی فاییده بتنی مه، ومن شوله پ
خۆسارمه‌تی نینه، ئەری ئەفه دروسته يان نه؟.

بهرسق / ئەف بازاره حەرامە وناچىبىت،

چونکو: كرین وفرتون يا هاتىه حەلالكىن
زېھر هندى كو خۆسارمه وفايدە ھەردۈوك بىت
تىدا ھەين، قىجا ئەگەر ئىك بەس شريكى
فايدە بتنى بىت ئەفه حەرامە وچىتابىت، بهلی يا
دروست فايىدە دى ل دويىش پىكەراتا وان بىت،
و خۆسارمه دى ژ خودانى پارەي بىت، و ئەقى
كارى دكەت دى ب زەممەتا خۇ خۆسارمه
بىت.

پسیار / ئەگەر مرؤوفه‌ک هندهک پارا ژ

مرؤوفه‌کى و مربىگرىت و بىژىتى: ئەز دى ھەيشى

بۇ نمونه سەد دولارا دەمەتە وته شولەپ چ نىنە،
ئەرى ئەف بازارە دروستە يان نە؟.

بەرسە/ ئەف بازارە رېبايە وچىنابىت،
چونكۇ ئەقە وەكى كريكرنا پارمەيە، يان زى
دەمەنەيە ب فايىدە، وھەر وسا نەيا ديارە كۈ ئەو دى
ھەمى ھەيىشا فايىدەكەت بەلكۇ ئەو ھەيىشەكى
يان دووپا يان سى يىان پىر دى خۆسارتە بىت،
وھەر وسا ئەڭھەر ھەمى ھەيىشا فايىدە زى
بىكەت ئەف فايىدە ھەمى ھەيىشا وەكى ئىك
نابىت، چىدىبىت ھەيىشەكى دوو مەليونا فايىدە
بىكەت، وچىدىبىت سى مەليونا ل ھەيىشەكە دى
فايىدە بىكەت، قىچا چەوا فايىدى ھەردۇو ھەيىشا
ئەوئى ئەو دەمەتە وى مەرۆقى دى تەممەت ئىك بىت؟،
چونكۇ يىا ديارە فايىدى سى مەليونا بارا وى
مەرۆقى دى پىر بىت ژ فايىدى دوو مەليونا،
وھينىڭ ئەقە زولم ل وى مەرۆقى ھاتەكىرن،

وئەگەر فایدە گیمتر بیت ژ وى فایدە سى مەليونا ھنگى دى بارا وى مرۆڤى ژى گیمتر بیت، ۋېچىجا ئەگەر ھەر تەمەت وى فایدەدى دايى ئەوا وەكى سى مەليونا ئەو زولم ل مرۆڤى دى ھاتە كەرن، ووھكى يَا ئاشكرا دشەريعەتى ئىسلامى دا زولم ب ھەممى جۇرىت خۆقە يَا حەرامە، وناچىيىت ب چ رەنگا مرۆڤ زولمى ل كەسەكى بىكەت، يان ببىتە ھارىكار ل سەر زولمى.

پىيار / نوكە ھندەك كومپانى يىت دەركەتىن تشتى ب قىست دەمن، گرانتىر ژ بهايى (سۇرا) سويىكى، بۇ نمونە: سىيارەك ل پىشەنگەها ب (۱۰) ھزار دولارايە، بەلى ل ۋى كومپانىي ب (۱۲) ھزار دولارايە، ئەرى ئەڭە دروستە يان نە؟.

بهارش / کرینا تشتی ب قست یان ب دهین
گرانتر ژ بهایی سویکی گلهک زاناییت
ئیسلامی یا دروست کری، بهلی ئەگەرچ
زىدەھیا دی نەکەفیتە سەر وی مروقى کری
وەختى ئەھوی قستى یان دهینى د وەختى دا نەدەت،
وەھر وسا ئەگەر ھەر دوو لا د ئاگەھدارىن ب
وی بهایی ئىتفاقى ل سەر ھاتىھ کرن، وەھر وسا
ئەگەر ئەھى چ پەيەندى ب چ بەنقاھە نەبىت،
چونکو: ھەر گاۋەکا سوحبەت و بازار
كەھشتنە بەنقى، ئەفە جەن ترسى يە كو رېبا
ب كەفتە دناف وی بازارى دا، ژېھر ھندى كو
ئەف بەنقىت نوکە باراپتىر - ئەگەر ئەم نەبىزىن
ھەمى - د رېبەويىنە ورېبايى دخۇن، و ب چ رېنگا
ناچىيەت مروقى ژ خودى ترس و موسىلمان ئەم دان
وستاندىنە و بازارى ل گەل ئەقان بەنقا بىھت،

چونکو ئەف چەندە دى بىتە ئەگەرى لەعنەتى بۇ وى، ھەر وەكى پىغەمبەرى خودى گوتى.

پىيار / مرۆڤەكى ھندەك دولار دانە مرۆڤەكى دى ب دەيىن بۇ چەند ھېيشەكا، وگوتى: ئەف دولارە نوکە دېنە ھندە ھزار دينار قىچا دەقىيت تو وى وەختى ھند ھزار دينارا بىدىيە من، بۇ نمونە: مرۆڤەكى ھزار دولار دانە مرۆڤەكى وگوتى: ئەف ھزار دولارە دېنە مەليونەك و (٢٠٠) ھزار دينار، قىچا ئەو وەختى تو دەيىن من تىنى دەقىيت مەليونەك و (٢٠٠) ھزار دينار بن، ئەرى ئەف دەرسە يان نە؟

بەرسق / ئەف بازارە رېبايە و چىتىابىت، چونکو: ئەف فروتى پارەيە ب پارەكى دى ب دەيىن، وئەف شەريعەتى يَا حەرام كرى و يَا دىاركىرى كو ئەف رېبايە، بەلى دەقىيت ئەف مرۆڤە ھند پارا بۇ خودانى دەيىن بىبەت ھندى

ئەویت وى ئى دەمین كرین، ودقييٽ وەكى وى جۆرى پارا بن، بۇ نمونه: ئەگەر هزار دولار ئى دەمین كرین دقييٽ هزار دولارا بۇ وى بزقريٽينيت، يان ئەگەر دوو مەليون دينار ئى دەمین كرین دقييٽ دوو مەليون دينارا بۇ بزقريٽينيت.

بەلى بىرمنگەكى دى دروسته بېڭ دولارا فە ديناري بزقريٽينيت، ئەو ئى ل وەختى دانا دەمینى، بۇ نمونه: مرۆفەكى هزار دولار دانە مرۆفەكى ب دەمین حەتا دوو ھەيىغا، دوو ھەيى چۈون و دەمیندار ھاتە دەف خودانى دەمینى و گوتى: من دولار نىنە بەلى من دينار يى ھەي، كا هزار دولار دىنە چەند دينار ئەز دى نوكە دەممەتە، خودانى دەمینى گوتى دىنە ھندە و ئى وەرگەرتەن ھەر د وى گاۋى دا ئەفە دروستە.

پىيار / ئەرى دروسته مرۆف كرپىن و فروتسا پارەي بىكەت يان نە؟.

بهرسف / بهلی دروسته کرین و فروتنا پارهی
کو دیزئنی سه‌رافری، بهلی دقیّت ئه‌وی ۋى
كارى بىكەت خۆ زانا بىكەت د ئەحکامیت ۋى
بازارپى دا، چونكى ئەف بازارپەر ژ وان بازارپايدى
ئه‌ویت مروقى ب رەنگەكى بەرفەھ د ئىخىتە
د رېبايى دا، ئەگەر مروق يى زانا و شارمزا
وهشىار نەبىت د ئەحکامیت رېبايى دا، و ژ وان
ئەحکاما بۇ نمونە: دقیّت پارهى ب پارەكى دى
يى وەكى وي نە فروشىت و نە گوھورىت ب
كىيم وزىدەھى، وھەر وسا ئەگەر پارهى ب
پارەكى دى يى نە وەكى وي بفروشىت يان
بگوھورىت دقیّت ب دەين نەبىت.

پسپار / ئەرى دروسته کرین و فروتنا زىپرى
وزىشى يان نە؟

بهرسف / بهلی دروسته کرین و فروتنا زىپرى
وزىشى، بهلی دقیّت وەكى يى کرین و فروتنا

پارهی دکهت خۆ شارمزا بکهت د ئەحکامىت
شى بازارىدا ، و يى هشيار بيت دكىشانا خۇدا،
چونكۇ گىشانا زىرى وزيقى نەوهەكى گىشانا
تشتىن دىه، ژېھر كو زىر وزيقى نەخاسمه يى
گومتل ونەھاتىيە چىكىرن گەلەكى ھيرە
وبچىكە ، دقىيەت ئەو گەلەك يى هشيار بيت.
پىيار / مرۆڤەك يى فەقيرە و خودان بچويكە
وهندەك پارە يىت ھەين، بەللى پارىت وى تىرا
ئاڭاكرنا خانىيەكى ناكەن، قىچا حوكىمەت
يان كومپانىيەك خانىا ئافادىكەت و ب قىست د
فروشىت، وئەف كومپانىيە يان حوكىمەتە
نىچەكا حەقى خانى د دەت و نىۋىشادى دى ژ وى
بيت ئەھوئى دكىرىت، بەللى كومپانى يان
حوكىمەت ئەھى نىقا پىز وىقە داي دى ژ بەر
مەعاشى وى بېرىت، ئەھرى دروستە ئەف مروڤە بۇ
خۆ خانى بکېرىت يان نە.

بەرسق / دروستە ئەف مروققە بۆ خۆ خانى

بىكىت وەندەك پارا بىدەت وەندەكى زى
حوكىمەت يان كومپانىيەك يان بەنقةك پىزىشە
بىدەت و ز بەر مەعاشى وى ب بېرىت، بەلى ب
مەرجەكى ئەو زى ئەققىيە: دەقىت وەختى ئەف
كومپانىيە يان بەنقة يان حوكىمەتە ئەقان پارا ز
بەر وى دېرىت زىدەتر نەبىت ز وى پارى وان دايى،
بەلى دەقىت تەممەت وان پارا بىتى ز بەر بېرىت، بۆ
نمونە: ئەگەر بىسەت مەليون دابنى دەقىت بەس
بىسەت مەليونا بىتى ز بەر بېرىن، چونكە ئەگەر
زىدەتر ز بەر بىرى ئەققە دى بىتە رىبا.

دوماهیک

خاندەقانى هىژا: د ۋى پەرتوكى دا بۆتە
هاتە دياركىن كارپىا چىھە و دىچ دا ھەيە،
وھەر وسا بۆتە گۈننەھا وئىزى ھاتە دياركىن
كالچەند يى مەزنە، قىيىجا توژوان بە ئەويت
كەلەك و كەلەك ھشىيار د كىرىن و فروتن
وبازارپىت خۇدا، وھەر كىرىن و فروتن
ومواعاملەتكا تە بقىيت بىكەي بىن ب لەز نبە،
بەلى بۆ خۇ پسىيارا ماموساتىيەت ئايىنى بىكە
بەرى تو دەست پاقىزىيە ئەھۋى كىرىن و فروتن
ومواعاملەتى، دا بىيىھە پاراستن ژ گۈننەھى
ونەخۆشىيەت دونيايى وئاخرەتى ھەردۇوڭا.
ول دوماهىي ئەز دوعا ژ خودى بلند و مەزن
دەكەم كەن ئەف پەرتوكە بىيىتە جەھى مفای بۆ
ھەر كەسەكى و نەخاسىمە ئەو كەسى
موسلمان و خودان ئىمان.

وئهـز هـيـقـيـيـ دـ كـمـ زـ هـهـرـ كـهـسـهـكـيـ
ئـهـگـهـرـ خـهـلـهـتـيـهـكـ تـيـداـ دـيـتـ ئـهـوـ منـ ئـاـگـهـهـدـارـ
بـكـهـتـ،ـ چـونـكـوـ هـهـرـ كـهـسـهـكـيـ هـهـبـيـتـ دـيـ
خـهـلـهـتـ بـيـتـ وـ دـيـ كـهـفـيـتـهـ دـ خـهـلـهـتـ دـاـ،ـ ژـبـلىـ
پـيـغـهـمـبـرـيـ خـودـيـ ﷺ ،ـ بـهـلـىـ باـشـتـرـيـنـيـ مـرـوـقـاـ ئـهـوـهـ
ئـهـوـيـ لـ خـوـ دـزـقـرـيـتـ پـشـتـيـ خـهـلـهـتـ بـوـ بـيـتـهـ
دـيـارـكـرـنـ،ـ وـهـيـقـيـاـ منـ ئـهـوـهـ زـ خـودـيـ مـهـزـنـ ئـهـوـ قـىـ
كـارـىـ بـكـهـتـهـ دـ تـهـراـزـياـ خـيـرـيـتـ منـ وـدـمـيـاـبـيـتـ منـ
داـ.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

نقـيـسـيـنـ

مـلاـ جـلـيلـ صـادـقـ باـخـورـنـيفـ

اهـ ١٤٣٠/١٢/١٥

مـ ٢٠٠٩/١٢/٢

دهـوكـ

ژيـدـهـرـيـنـ پـهـرـتـوـكـىـ

**بـوـ نـقـيـسـيـنـاـ ـقـىـ ـپـهـرـتـوـكـىـ مـنـ مـفـاـزـ ـقـانـ
كـيـتـابـاـ كـريـهـ:**

- ١- (تـهـفـسـيـرـاـ قـورـئـانـاـ بـيـرـوـزـ) يـاـ سـهـيـدـايـ هـيـزـاـ
(تحـسـيـنـ ئـيـبـراـهـيمـ دـوـسـكـىـ)، تـهـفـسـيـرـاـ هـمـمـىـ
ئـايـهـتـاـ زـوـيـ يـاـ هـاتـيـهـ قـهـگـوـهـاـسـتـنـ بـيـىـ
دـمـسـتـكـارـىـ.
- ٢- (الـفـقـهـ الـمـيـسـرـ) يـاـ سـهـيـدـايـ هـيـزـاـ (سعـدـ يـوسـفـ
أـبـوـ عـزـيزـ).
- ٣- (مـجـمـوعـ فـتاـوىـ) يـاـ سـهـيـدـايـ هـيـزـاـ (عبدـالـعـزـيزـ
ابـنـ باـزـ) (جـ /ـ ١٩ـ).
- ٤- (الـتـابـيرـ الـواـقـيـةـ مـنـ الرـبـاـ) يـاـ سـهـيـدـايـ هـيـزـاـ (ـ
فضلـ إـلـهـىــ).
- ٥- (الـوـجـيـزـ فـىـ فـقـهـ السـنـةـ وـالـكـتـابـ الـعـزـيزـ) يـاـ
سـهـيـدـايـ هـيـزـاـ (ـ عبدـالـعـظـيمـ بدـوـيــ).
- ٦- (فـقـهـ السـنـةـ) يـاـ سـهـيـدـايـ هـيـزـاـ (ـ سـيـدـ سـابـقــ).

ناڅهړوک

۵	دھستپلک
۹	پیناسا ریبایی
۱۱	حومی ریبایی
۱۶	حهرامبوونا ریبایی دفورئانی دا
۲۰	حهرامبوونا ریبایی دھدیسا دا
۲۳	گوننهها ریبایی
۳۳	جورین ریبایی
۴۵	بوجی ریبا هاتیه حهرامکرن؟
۴۷	ئهو تشین ریبا تیدا ههین
۴۸	دیارکرنا ریبایی دڻان شهش تشتمادا
۵۰	ریکا دروست
۵۵	بناخهکا (قاعیدهکا) فقهی
۵۷	دیارکرنا چهند بازارهکین ریبهوی
۵۷	ئهو تشین ریبا تیدا نهی
۵۷	دی چهوا خوژ مالی ریبایی خلاس کهی؟

جوداهیا دنافبهرا پیبايی و بازارپیت دی	٦٠ .....
جوداهیا دنافبهرا پیبايی و کری دا	٦٥ .....
چهند پسیار وبه رسنهک	٦٧ .....
دوماهیک	٨٩ .....
ژیدمرین پهرتوكی	٩١ .....
ناقهروک	٩٢ .....